

Väitöskirja kansainvälisestä kaupasta ja veropolitiikasta

TAPIO PALOKANGAS

Pasi Holm: Essays on international trade and tax policy in vertically related markets, VATT-research reports 18, Helsinki 1994

VTL *Pasi Holmin* väitöskirjatutkimus liittyy tällä hetkellä voimakkaassa käymistilassa olevaan kansantaloustieteen osa-alueeseen: kansainvälisen kaupan teoriaan. Tämä teoria tarkasteli vielä 1970-luvulla maiden väistä kaupankäyntiä täydellisten markkinoiden näkökulmasta olettaen, että kaikki markkinoilla olevat tuottajat ovat hinnannottajia, mistä syystä he tekevät strategiset tuotantopäätöksensä toisistaan riippumatta. Noin 15 vuotta sitten tarve selittää uusia kauppapolitiikkaan liittyviä ilmiöitä johti kuitenkin uudenlaisen kaupan teorian syntymiseen, jossa lähtökohdaksi otettiin epätäydelliset markkinat. Näillä markkinoilla tuottajat ovat toisistaan strategisesti riippuvia, so. he eivät voi tehdä ostoja myyntipäätöksiään pelkän hinnan perusteella ottamatta huomioon sitä, miten muut reagoivat. Tuloksena saadaan täydelliseksi alipeliksi kutsuttu päätöksentekoketju, jossa strategisesti vahvemmalla oleva tekee päätöksensä ennen strategisesti heikommalla olevaa. Tällaisen ketjun avulla voidaan kuvata verrattain monimutkaisia valtioiden ja monikansallisten yrityksen välisiä riippuvuuksia.

Holmin tutkimuksessa varsinainen analyysi sisältyy lukuihin II - VI. Ensimmäinen luku on vain tiivistelmä, joka sitoo koko kirjan yhdeksi

kokonaisuudeksi. Metodologisesti Holm soveltaa tasapainoteoriaa talouteen, jossa markkinat on oletettu edellä kuvatulla tavalla epätäydellisiksi. Kaikissa luvuissa II - VI valtio maksimoi kokonaisuhyvinvointia olettaen, että se voi oman väestön keskuudessa tehdä rajoittamattomasti tulonsiirtoja (ns. first-best tarkastelu). Vaikka tämä menettely onkin kirjallisuudessa varsin yleinen, tämän tutkimuksen yhteydessä olisin mielelläni nähnyt, että Holm olisi keskustellut tämän oletuksen merkityksestä laajemmin: monet kauppapoliittiset ongelmat liittyvät juuri siihen, että valtion mahdollisuudet kompensoiviin tulonsiirtoihin ovat vähäiset. Lukijan kannalta olisin myös toivonut paikoin hieman viimeistellympää esitystapaa: varsinkin luvuissa III ja IV taloudellinen analyysi tahtoo peittyä tulosten algebrallisen johtamisen alle.

Luvussa II lähtökohtana on monikansallinen yritys, joka tuottaa välituotepanoksia yhdessä maassa, jalostaa näitä lopputuotteeksi toisessa maassa, ja myy sitten näitä lopputuotteita kolmannen maahan. Tämän yrityksen oletetaan pystyvän kiertämään verotusta ns. siirtohinnoittelun avulla. Myymällä välituotteita toiseen maahan omalle tytäryhtiölleen se voi periä näistä hinnan, joka poikkeaa tuotantokustannuksista. Tällöin hinnan ja tuotantokustannusten välinen erotus on todellisuudessa voittojen siirtämistä maasta toiseen. Tällaisen monikansallisen yrityksen käyttäytymisen pohjalta Holm tarkastelee valtion mahdolli-

suuksia harjoittaa rationaalista kauppapolitiikkaa. Tämä luku yhdistää mielenkiintoisella tavalla kaksi eri traditiota, joita ei yleensä näe yhdessä analysoitavan: kauppapolitiikan ja siirtohinnoittelun teorian. Traditionaalisessa kauppateoriassa (tuottajan) veroaste ja vientisubventio on nähty lähinnä toisiaan korvaavina instrumentteina; Holmin kehikossa näitä instrumentteja on kuitenkin käytettävä toisiaan täydentävinä: yhteiskunnan kannalta paras saavutettavissa oleva tuotantovoimien järjestely edellyttää, että veroja ja vientisubventioita käytetään yhdessä.

Luvuissa III ja IV analysoidaan mallia, joka on periaatteessa jo luvussa II esitetyn mallin laajennus: lisäpiirteenä on, että monikansallinen yritys voi viedä lopputuotteiden lisäksi myös välituotteita kolmanteen maahan. Tässä kehikossa Holm tarkastelee edelleen rationaalisen kauppapolitiikan rajoja ja mahdollisuuksia. Nämä luvut esittävät eräitä laajennuksia SPENCERin ja JONESin teoriaan ottamalla huomioon myös siirtohinnoittelun mahdollisuuden. Samalla tekijä osoittaa hallitsevansa ammattitaitoisesti mikrotaloudellisia tutkimusmenetelmiä.

Luvussa V otetaan tarkastelun kohteeksi varsin ajankohtainen aihe: maatalouspolitiikka. Holm olettaa maailman koostuvan kahdesta maasta, joissa on aivan samanlainen maataloussektori: maanviljelijät tuottavat välituotteita, joista näiden viljelijöiden muodostamat osuuskunnat jalostavat edelleen lopputuotteita. Lisäksi malliin otetaan mukaan kolmaskin maa, jonka tehtävänä on lähinnä kahden muun maan maatalousyliäämien ostaminen. Tässä ympäristössä Holm analysoi teoreettisesti sitä, miten GATT:n

suositama maataloustuen supistus vaikuttaa talouden ja talousyksiköiden hyvinvointiin. Holmin esittämä malli maatalouspolitiikassa on varsin omaperäinen ja mielestäni tutkimuksen parasta antia. GATT supistuksen osoitetaan parantavan edustavan kuluttajan hyvinvointia, mutta alentavan maataloustuottajan saamaa voittoa (ns. tuottajan ylijäämää). Koska tässä mallissa valtio voi tehdä rajoittamattomasti tulonsiirtoja, saatu tulos voitaisiin mielestäni kirjoittaa myös seuraavaan muotoon, vaikka Holm ei tätä itse esitäkään: GATT supistus parantaa hyvinvointia, jos riittävät kompensoivat tulonsiirrot ovat mahdollisia.

Luvussa VI analysoidaan teoreettisella tasolla, miten Suomen ja muiden Pohjoismaiden mahdollisen liittyminen Euroopan Unioniin vaikuttaa maataloussektoriin, joka on pääpiirteissään samanlainen kuin luvussa V: maanviljelijät tuottavat välituotteita, näiden osuuskunnat jalostavat välituotteista lopputuotteita ja lopputuotemarkkinat on suojattu tuontirajoituksin. Jäsenyyden oletetaan edellyttävän hintatuen supistumista ja kaupan vapauttamista. Holm osoittaa, että hintatuen supistuminen lisää edustavan kuluttajan hyvinvointia, mutta tuontirajoituksen purkamisen vaikutus hyvinvointiin jää epäselväksi. Koska tässä mallissa valtio voi tehdä rajoittamattomasti tulonsiirtoja, saadun tuloksen mukaan hintatuen korvaaminen suoralla tulotuella parantaisi hyvinvointia.

Kokonaisuutena tutkimus osoittaa tekijän kykenevän kriittisesti tarkastelemaan, itsenäisesti kehittämään ja ajankohtaisesti soveltamaan olemassaolevaa teoriaa.